

HANS OVE PEDERSEN

G.N. Brandt og hans have.

Gartneren, en nutidig beskrivelse af G.N. Brandt med udgangspunkt i detaljer i egen privat have.

Den kommunale embedsmand, der af den årsag var beskeden uden brug af titler. Han var graver i 1921 og blev først sent af andre tituleret kommunegartner. Selv brugte han titlen gartneren; det var tilstrækkeligt for ham at være velanset i kommunen og i faglige kredse var han uomtvistelig. Hans fødselsdag kom ingen ved, har han en gang sagt. Hans samtidige private kolleger betjente sig af titlen havearkitekt. Nogle hævder, at Brandt til sidst var lige dele plantemand, gartner og arkitekt.

Gudmund Nyeland Brandt (17. marts 1878 – 30. april 1945) er født på Frederiksberg, så Frederiksberg Have kunne være hans tidlige oplevelser med det grønne. Forældrene flyttede til Ordrup, hvor faderen Peter Christian Brandt etablerede et gartneriudsalg for planter. Senere blev udsalgsstedet indrettet ved Ordrup Kirkegård, hvor indkomstkilden for faderen primært har været salg af planter til gravstedsejerne. Drivhusene og mistbænkene lå, hvor den nuværende gartnermaterialeplads er i dag med samme adresse som Brandts private have. **1895** bygger faderen en murermestervilla på Ordrup Kirkegård til sin egen familie. Villaen var således også embedsbolig for kirkegården. **1897** blev G.N. Brandt student fra Ordrup Gymnasium **1898** studerer G.N. Brandt filosofikum på Københavns Universitet, og blev cand.phil. En uddannelse, der skal vise sig at få stor betydning i hans videre kunstnerliv. Han brugte næppe titlen, som den beskedne embedsmand han var.

Læretid

1899-1901. G.N. Brandt kom i lære som gartner og fik sin første gartneruddannelse hos handelsgartner N. Jensen, Valby. Stedet hed

HANS OVE PEDERSEN · Landskabsarkitekt
Formand for "Brandts Haves Venner"
brandt@havensvenner.dk

Valdal og var oprindeligt bygget som et ambitiøst sommerlandsted. I midten af 1800-tallet ejedes stedet af konferensråd Holten, der var tæt knyttet til hoffet og jævnligt havde besøg af dronning Caroline Amalie, ligesom Oehlschlager var en nær ven.

I 1876 blev stedet købt af gartner N. Jensen, der sikkert har været en spændende person. Han drev gartneriet og lejede hele stueetagen ud. Her disponerede kunstnerfamilien Fritz Syberg over lejligheden i mange år. Valdal var også et gartneri. Maleren Olaf Rude lejede sig ind i ejendommen i 1912. Han malede i gartneriet, og Johannes Larsen købte et af Rudes malerier herfra, "Mistbænke", som i dag ejes af Johannes Larsen Museet.

I mange år i 20-erne udlejede han boliger i gartneriet til mange af de fynske malere, som nævnt Fritz Syberg og Olav Rude, men også Johannes Larsen og Harald Giersing logerede i kortere tid på stedet. Giersing malede i 1926 "Udsigt over Valdal Gartneri". I samme periode var Gartneriet Valdal en kunstnerkoloni.

Senere i 1901 rejser Brandt på studietur i Skandinavien, Nederlandene, Italien og Algeriet og han har hjembragt fotomateriale (postkort) af områderne, som nu ligger i Brandts Arkiv. I 1901 er Brandt også på rejse i England og ser her Arts and Crafts i virkeligheden og betages af tidens ånd.

1902 rejser Brandt til Paris, hvor han er i Jardin des Plantes.

1903 rejser Brandt til Tyskland og derefter igen til Belgien, måske Vilvoorde med sine slotshaver med klippede hække som parterre.

I 1904 har han været ansat hos faderen Peter Chr. Brandts handelsgartneri, Ørnekulvej 3, tidligere Ellensvej, Ordrup.

1905 – 1907 var Brandt redaktør af Gartnertidende, gartnerens medlemsblad og sekretær i Almindelig Gartnerforening.

1906 overtog Brandt faderens forretning, som blev afhændet i 1914. Derefter blev han hele Gentofte Kommunes gartner og havde mange gøremål rundt omkring i kommunen.

1909 blev G.N. Brandt gift med Gerda Petersen (14. oktober 1880-22. august 1941) datter af handelsgartner Emiel Frederik Daniel Petersen og Marie Caroline Elisabeth Clément. Gerda var søster til Stephan Nyeland, som oprettede Vilvorde Havebrugshøjskole i 1875. Både Gerda og Gudmund Brandt har tilføjet Nyeland som mellemnavne.

Hækbue

Ordrup Kirkegård

Fra 1870-erne begyndte en indgribende ændring i lokalområdet Ordrup fra landbosamfund til villabylignede forhold og fra 1800 var en befolkningsmæssig udvikling i gang. De gamle gårde blev udstykket og flere veje blev navngivet efter gårdene. Kirkelivet behøvede Ordrup Kirke, som blev bygget i 1873 uden kirkegård, og snart opstod behovet for en kirkegård. Dele af Holmegårdens jorder blev opkøbt af sognerådet i 1890 som en beskeden kommunal begravelsesplads. Kirkegården blev anlagt i 1892 og den første person blev begravet i 1892.

Kirkegården blev udvidet af flere omgange og var færdigudviklet 1930 sammen med et nyt kapel, tegnet af arkitekt Edvard Thomsen (onkel til G.N. Brandt). Med den sidste udvidelse består kirkegården

overordnet set af 4 kvarterer med Ellensvej som hovedakse og en kørevej ud mod Holmegårdsvej.

Lågeportene og jerntremmelågen med de lodrette spander kunne minde om portene til Valdal fra Brandts elevtid. Murværket var dog her i Ordrup i gule mursten og porten af jern.

Brandts kendemærke var Robinie-alléen på Ellensvej, som går forbi kapellet. Acasie træerne var efterhånden modne i kroneopbygningen og således vindføre. Robinie alléen er udskriftet af Steen Himmer med nye letløvede træer af samme slags, men også af Pagodetræer. De letløvede træer kaster flimrende skygge på arealerne under dem.

Kirkegårdens anlæg tillægges først og fremmest gartner G.N. Brandt. Blomsterengen i afdeling H (lidt inden for indgangen fra Ellensvej til højre) er G.N. Brandts havekunstneriske påfund, hvor en mulig massegrav er udlagt i 1920 efter forbillede af et fynsk anlæg tegnet af havearkitekt P.P.J. Wad. Engen udmærker sig ved et yndefuldt blomsteranlæg med en skarpt græsklippet gang visende kontrasten mellem det klippede og det uklippede.

Kirkegårdens rumopdeling er sjælden på den måde, at hæklippede porte, Brandts buer, førte ind i et hækrum, hvor gravstederne lå.

Næsten midt på kirkegården ud for den mindre materialgård er anlagt et forsænket areal oprindeligt udlagt til børnegrave, men senere anvendt til almindelige urnegravsteder. Det forsænkede areal giver anlægget en særlig lethed og hører til en særlig elegant måde ikke ulig Georg Georgsens anlæg på den gamle del af Landbohøjskolen.

G.N. Brandt etablerede en kirsebær allé "Kirsebær-gangen" som blev fornyet i 1980 med samme Prunus-art. Et yndet mål for besøg under blomstringen.

Kirkegården er kendt for at være beklædt med grønt som bund og med spredte træer som i en lund. Et stort område inden for knækket mellem Holmegårdsvej og Ørnekulvej er et eksempel på en skovkirkegård.

Vi ved, at der i 1915 blev anlagt en "staudegang" med angivne mål, og som hørte til Brandts staudegartneri i tilknytning til og med adgang fra sydøst til Brandts Have og angivet med mål i Brandts bog om stauder fra 1915. I 1934 blev bedet inddraget i kirkegården og udlagt til almindelige gravsteder, som der åbenbart var behov for.

Det synes som en forfremmelse, at G.N. Brandt i 1910-1927 har virket som graver ved Ordrup Kirkegård, men nok ikke til at grave, men arrangere alt det praktiske omkring begravelser, herunder forestå hjælp til det kirkelige, som præsterne stod for.

G.N. Brandt havde modvilje mod førkrigstidens meget dominerende monumentkultur, og derfor yndede han at anlægge beskedne gravsteder, som følger Brandts tanker om det enkelte gravsteds plads i en større helhed i afdelinger i urnegravsteder; de ukendtes grav.

Kirkegårdens første leder var gartner G.N. Brandt. Reelt ansat i 1907 som graver. Herefter fulgte gartnerassistenterne Birger Errboe og hortonom Mogens Skrydstrup. Derudover var en række gartnere ansat gennem årene indtil Brandts død i 1945, herunder gartner Jørgensen, der efter sigende skulle have haft indflydelse på bestanden af træer på kirkegården. I det hele taget lod Brandt gartnerne gøre, som de ville, efter han havde instrueret dem i arbejdets rette udførelse.

Intet under, at G.N. Brandt, efter anlæg af Mariebjerg Kirkegård, og en videns udveksling med nabolandet i Malmø, udtalte, at han næsten havde fundet den helt rigtige løsning på udformningen af et kirkegårdsanlæg. Det antages, at G.N. Brandt kendte til skovkirkegårde efter hans forsøg på Ordrup Kirkegård.

Ørnekulvej 3

G.N. Brandts private have skyder sig ind som en kile i Ordrup Kirkegård. Denne del består af en række større og mindre hækrum, hver med sin karakter. Dette er kirkegårdens mest arkitektoniske del, hvor afdelingerne danner intime haverum.

G.N. Brandts far Peter Christian Brandt opførte sit hus på kommunal grund dateret 1895 og haven lå omkring huset, som også var embedsbolig for Brandt familien: gartner Peter Chr. Brandt, hustru Ane Kirstine Brandt, født Nyeland, sønnen Gudmund Nyeland Brandt født 1878 og søsteren Ingrid Nyeland Brandt født 1879.

Haven er anlagt fra 1914, hvor Brandt flyttede ind i villaen med sin kone Gerda, og er fra starten tænkt som en rumopdelt have med hver sin funktion og historiske baggrund, bl.a. med afsæt fra Europas havekunst. I dag har vi af nemheds hensyn benævnt det første rum som adgangshaven, dernæst græshaven, haven hvori huset lå, opholdshaven, grøftehaven, skovhaven og til slut Filosofgangen.

G.N. Brandts Have er en Arts and Crafts have, som først i 1900-tallet var fremherskende i England med store navne, som bl.a. Lutyens og Jekyll.

Lågen fra Ørnekulvej til Brandts private have udførtes i træ med lodrette tremmer, men beskeden af størrelse. Navnet sat i fremhævede bogstaver er først opsat efter Brandts død, men til ære for ham,

formodentlig af hans efterfølger stadsgartner Aksel Andersen, der var som en søn af Brandt. Parret fik aldrig børn.

Overfor indgangslågen lå Ørnekulssvej 4 (på hjørnet af Krathusvej (2)), med villaen tegnet af arkitekt, professor Ivar Bentzen. Den var indrettet med atelier til den unge lovende billedhugger Kai Nielsen, hvor 'Leda med svanen' blev hugget i kalksandsten i 1918. Der har sidenhen boet mange kendte mennesker bl.a. skuespiller Clara Pontoppidan i den smukke bygning, som nu er fredet og restaureret. Haven er sikkert tegnet på Brandts tegnestue på Ørnekulssvej 3 og forsynet med bl.a. Robinia pseudoacasia, som alléen på Ellensvej og bøgepur omkring siddepladser ved huset.

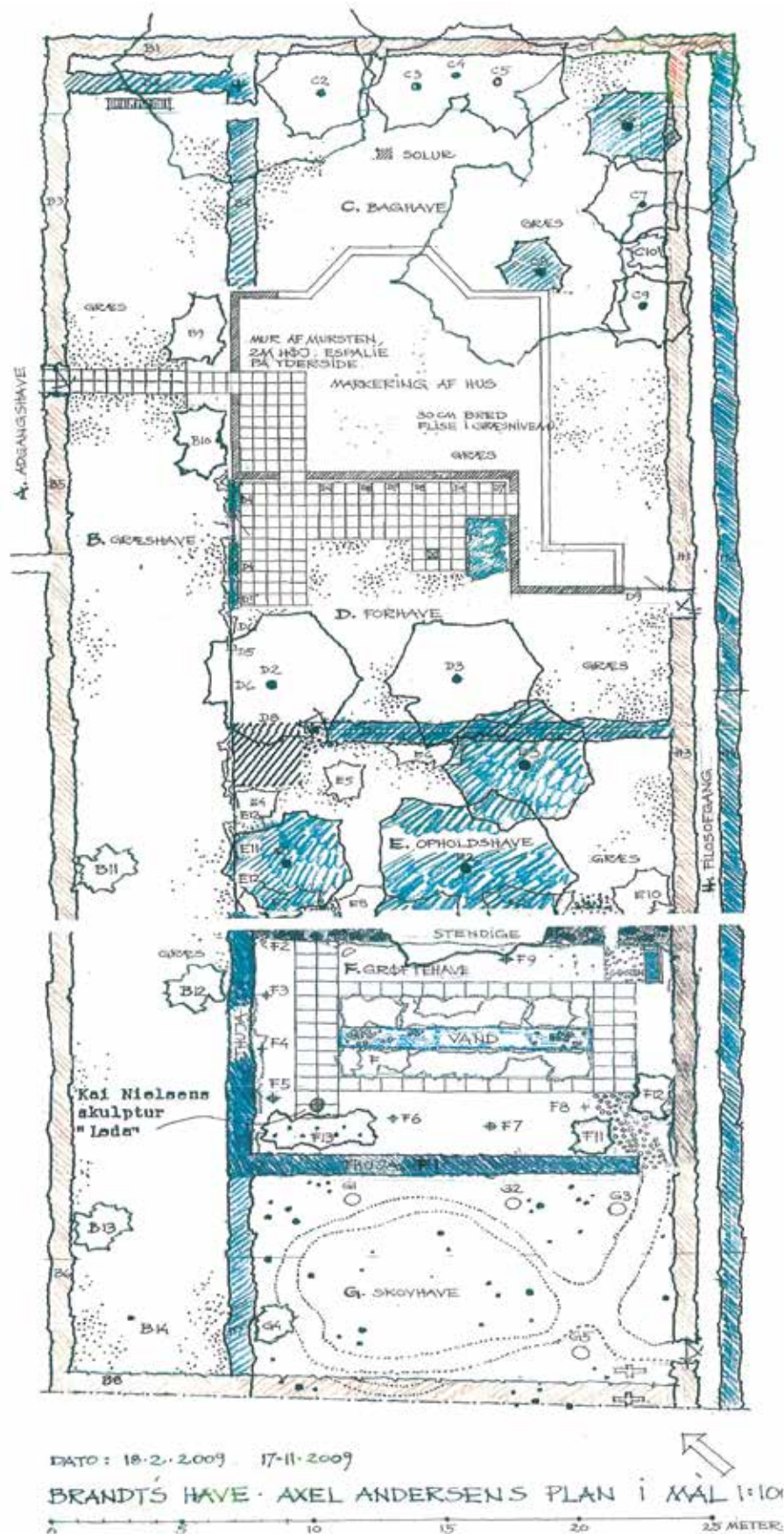
Adgangshaven

På Ørnekulssvej, som er anlagt i 1916, ligger Karens Hus som en reminiscens fra Krathusparken, som en gang rummede et træhus af arkitekten Bindsøll. Helt op til midt i 1950'erne stod også en funktionsdygtig gaslygte. Da de gamle gaslygter blev nedlagt som belysning fra først i 1900-tallet, blev de lagt på depot på materialpladser og derfra bragte Brandt et eksemplar ind i adgangshaven, anbragt sideordnet som en prydding.

Den pensionerede gaslygte, er et eksempel på en lokalt forankret brugsgenstand, som af Brandt er genanvendt, som pynteligt inventar placeret i egen have. Formen er kendt og lygten er respekteret som funktionel og forbundet med lys i en mørk tid. Kobberhatten giver den elegant udformede lygte en særlig grønlig glød. Det skal vise sig, at Brandt fandt adskillige andre genstande, som han fandt attraktive og genanvendelsesværdige. Genstandene blev ikke anbragt central som point de vue, men sideordnet, som giver beskueren en aha oplevelse. En effekt som Brandt benyttede sig af i flere andre af hans anlæg.

En buet gang fører fra Ørnekulssvej, vinkelret ind i adgangshaven og den endte vinkelret på trappen op til huset, som lå der indtil 1967. To græsrabatter flankerer den buede gang, som er armeret, som Ellensvej (formentlig først grusbeltet og senere asfalteret i takt med kirkegården). Busketter udfylder den sidste del af det buede hækrum.

Planterne, som Brandt anvendte i haven, var ofte forudbestemt af gravstedsejerne, der i forbindelse med at ære en afdød, ofte valgte grupper af planter, som var elsket af den afdøde. Så var det op til gartneren at bestemme arten ud fra slægten og sorten som den mest due-lige. Sortimentet i P. Chr. Brandts gartneri afspejlede gravstedsejernes

ønsker. Til overs blevne planter, urter eller buske, eller planter sat i indslag til senere brug bliver anvendt i Brandts Have, når lejlighed bød sig. Brandt kendte alle slags planter og kendte både slægter, arter og sorter, som i 1930'erne var overvældende. I hans egen private have, viste det sig, at også de vilde oprindelige arter vandt naturligt indpas i havens forskellige dele.

I en botanisk analyse fra 2010, foretaget af havebrugsbotaniker Jørgen Jensen viser, at der gennem tiden er anvendt ca. 200 plantearter. Hertil kommer et betydeligt antal sorter af både stauder, buske og træer.

Papegøjebusk er et eksempel på en ikke hjemmehørende art (stammer fra det nordlige Iran) og engkabbeleje er et eksempel på en hjemmehørende art. Forekomsten af hvid anemone vidner mere om en 110 år gammel have, end om at være indplantet fra naturen. Brandt må på et tidligt tidspunkt have valgt at plante stedsegrønne buske, mest taks, i busketterne. Den grønne bund er i dag præget af efeu, men også *Lonicera henryi* forekommer.

Fuglefoderhus

Brandt må have holdt af fugle i haven, idet han fra tidlig tid har haft et betydelige kendskab til fugles adfærd. Han angav formen på et fuglefoderhus, hvor et rundt stråtag holdt frøet tørt på et bræt, trukket godt op under stråtaget, for at hindre vådt fuglefrø. De pyntelige huse var markant store og anbragt strategisk rundt omkring på kirkegården. Opbygningen var en kraftig stolpe i midten, et rundt bræddegulv, omgivet af et smalt metalbånd og tækket tag over et galvaniseret stativ og en 90 graders rund hætte, ligeledes af galvaniseret stål. Design: G.N. Brandt, men ikke konstrueret ved tegning, men alene udtænkt. Først senere har forvaltningen tegnet en teknisk tegning af det mageløse fuglebræt. Fuglebrættet er senere anvendt i de kongelige haver til fuglefodring.

Græshaven

I Græshaven er anlagt et langt smalt græstæppe, lig det smalle græsrum i Villa Gamberaia, Italien. I denne renæssancehave anvendtes græsrummet formodentlig til boccia-spil. I Brandts have blev græshaven anvendt til at nyde eftermiddagssolen, som blev fanget af det luftige raftehegn, og til kaffedrikning ved bord og stole.

I Græshaven træder rummets vægge frem. Forskellige former for vægge, hække af forskellig slags og raftehegn med lodrette stave, men et samlet let-opfatteligt rum, som rækker i hele havens længde. Græsrummet har intet indhold, eller også er der kun få planter, som er anbragt sideordnet i rummet, tæt ved hækken.

I den nordøstlige ende er en gammel støbejernsbænk, måske fra den udstykkede og nedlagte Krathusparken. Bænken var placeret præcist i hækrummets midte. I hækrummets sydvestlige ende var placeret 2 mindre træer, et i hver side. Arten af stubbene lader sig formodentlig ikke bestemme, men det var ikke almindelige skovtræer, måske en slags tjørn. Stubbene er ca. 30 i diameter.

I denne havedel, bag støbejernsbænken, møder vi også det blinde rum, en del af en oprindelig dobbelthæk, som blev plantet hele vejen rundt om haven (Lund), og anlagt af Brandt fra starten.

Et anbragt inventar er i øvrigt en brugt sokkel fra et nedlagt gravsted i kalksandsten, som Brandt har ladet en stenhugger, som kirkegården samarbejdede med, udhugge til et fuglebad og anbragt med ringe vanddybde. Vandoverfladen er i samme niveau som græssets overflade og vandet afspejler himlen som rummets loft (Hauxner). Med himlen som loft.

Græshaven

En udformet blomsterkrukke på en sokkel har været placeret sideordnet ud for Lysthuset. Formodentlig et nedlagt gravmonument, som gravstedsejeren ikke har gjort krav på. I stedet for at køre det bort, har Brandt anbragt det i egen have.

I hækkens række er anbragt buer, som giver adgangene en løftet og højtidelig stemning. Buen har været bevokset med slørende slyngplanter, men klar i sin udformning, og angiver retningen til det næste skridt ind i det næste rum. De præcise buer er beplantet med tobakspibeplante, slyngroser og måske arkitektens trøst.

Som beplantning på begge sider af adgangstrappen til Brandts villa, er plantet stedsegrønne planter, angiveligt Juniperus. Disse stedsegrønne planter endte med at være taks og da gartnerne blev sendt i Brandts Have for gartnerisk vedligeholdelse, blev de beskåret ens til de kendte kegleformede figurer, som er karakteristiske for Arts and Crafts haven i England.

Således anvendte Brandt billige materialer, som granrafter anbragt præcis eller materialer, som var til rådighed fra nedlagte gravsteder.

Græsfrø til græsarealerne blev indkøbt og i et brev til den Tekniske Forvaltnings 3. afdeling fremsender Brandt i 1941 3 tilbud på græsfrø

Billede af huset set fra adgangshaven

fra 3 forskellige frøfirmaer. Tilbuddet indeholder Alm. Rajgræs, Rødsvingel, Engsvingel, Stivbladet Svingel, Eng-Rapgræs og Fioringræs samt afrensningsfrø. Nogle af dansk oprindelse, nogle amerikanske. De dertilhørende renhedsprocenter og spiringsprocenter med angivne priser. Brandt anbefaler det firma, der ikke er det billigste, men en kendt leverandør, som tidligere har leveret kvalitet og hvor firmaets direktør er bosiddende i kommunen. Original Brandt underskrift. Hvis Brandt ikke hører andet, vil han udstede en rekvisitionsseddel. Den tekniske direktør ringer Brandt op og henlægger sagen. Sagen var faglig afgjort af gartneren.

Huset til familien Brandt

Huset, som faderen P. Brandt byggede i 1895, var et murermeisterhus med høj rejsning og hvor gavlen var det, man mødte, når man ankom gennem adgangshaven fra Ørnekulvej. Huset kender vi fra både tegning og fotografier. Det var opført i gule mursten, som adgangsportalen til Ordrupvej og var på et tidspunkt helt overgroet af rådhusvin.

Huset havde en høj kælder til kul og forråd og adgangen til huset var en høj trappe, som førte op til husets entre. På et tidspunkt blev der tilbygget et vaskehus, som var forsynet med skorsten til gruekedlen. På bagsiden af vaskehuset og langs husets sydøstlige gavl var opført et væksthuse som supplement til gartneriets drivhuse og mistbænkepladser.

Brandt fotograferede også interiør i privaten med arbejdsplads, skrivebord og vindueskarme. På skrivebordet stod en PH-lampe af tidligt design og arkitekt Poul Henningsen var bekendt af huset.

I vindueskarmen stod fruens kaktus, som stod ude på terrassen om sommeren. I vindueskarme er placeret skrin, et lille standur og blæk-rulle til at tørre blækket, og en lysestage med hank.

I en bogreol fyldt med bøger er fundet tidens fagbøger, en tyk Nordisk Flora og bl.a. tysk og fransk filosofi. Et mandshoved i ægyptisk tilsnit er placeret foran bogreolen.

Baghaven

I havedelen ud mod Ellensvej, centralt foran mezzaninen, var placeret et solur og der var plantet en blågran og en taks, som i dag står som et stort træ. Det fortælles, at der på et tidspunkt har været plantet en kæmpe bjørneklo, men det er tvivlsomt om den har kunnet trives på det tørre sted.

Forhaven

I havedelen på solsiden af villaen, var anlagt terrasse med forskellige størrelser betonfliser dog flest 60x60 cm som i kapelgården. De ser slet ikke nye ud, men med slidte kanter og der er også halve fliser ind imellem. Brandt anvendte gerne brugte fliser i egen have.

Nedgangen til kulkælderen var en trappe med et jerngelænder af runde (vand)rør. Der ses Brandts søster, Ingrid Nyeland Brandt siddende på gelænderet i moderigtig skjorte, slips og rundpuldet hat. Hun ligner en suffragette 1915, og minder meget om G.N. Brandts mor.

Gerda Nyeland Brandt er fotograferet ved en lille drivbænk med kaktus ved husmuren. Terrassen var også indrettet med blomsterkasser i form som gammeldags jernskraldespande med hank, men gjort af (guld)brædder. Krukkerne synes beplantet med sommeragtige tal-lerkensmækkere, sommerblomster, fyldt blomstrede Chrysanthemum og Sankt Hans urt. Fine slyngplanter op ad kældergelænderet til en

Ingrid Nyeland Brandt siddende på gelænderet

Gerda Nyeland Brandt ved drivbænken med kaktus

Terrasse i forhaven

lille overdækning foran stuevinduet med udsyn til Grøftehaven. I en krukke er plantet figen, som sikkert er bekendt fra Bornholms milde klima.

Op ad raftehegnet, som er placeret mod nordøst, er opsat misbænkvinduer som hindrer træk fra vestenvinden. Sommermøbler er opstillet ligesom siddestole og borde til ophold på terrassen.

Gerda Nyeland Brandt var ofte model en tidlig morgenstund, eller i moderigtigt matrosthøj i en afslappet stund foran raftehegnets tobakspibeplante med Ingrid Nyeland Brandt og en bayersk øl, Carlsberg på bordet en sommerdag. Der ses ikke noget glas til fotografen Brandt. Han tog gerne et fotografi af sig selv, formodentlig med apparatet på 3-ben og foran et kirsebærtræ.

I forhavens græsplæne er formodentlig placeret det cirkelrunde fuglebadekar som Troels Erstad, Erik Erstad Jørgensens søn, hjembragte fra gravsteder i Polen i 1943. Hårdbrændt keramik med en rå overflade og cirkelrunde fingeraftryk fra drejningen. Også en upåklædt Ingrid

Nyeland Brandt er fotograferet bagfra af Brandt som model til et tysk havemagasin med ordene: "Den ganzen Tag in Pyjama hinliegen". Jo, Brandt indrettede sin egen have til mennesker, der skulle have lov til at være sig selv.

Bøger

I bogen om stauder fra 1915 er et fotografi med undertitlen: "Dobbelt Stauderabat i forfatter Brandts Gartneri". Plantet i november 1912; Billedet er taget i august 1913. Gangen er 4 m og rabatterne 3 m brede". Fotoet viser frodige stauderabatter med lave stauder i forgrunden og høje blomstrende stauder i baggrunden. For enden ad gangen er placeret en bæk og en markeret indgang til Brandts private forhave. Arealet er sidenhen udlagt til kirkegård med gravsteder.

Brandt skrev flere bøger, som blev solgt til publikum. En om vandplanter, Latyrus og Chrysanthemum.

Opholdshaven

En tremmelåge førte fra forhaven ind i opholdshaven, som straks til højre havde en engelsk summercottage. Den blev fotograferet af C. Th. Sørensen til brug i et tysk havemagasin. "Hvad gemmer der sig bag hækken".

Opholdshaven er kendetegnet ved, at Ingrid Nyeland Brandt ligger i en genkendelig liggestol i solflimmer fra et stort æbletræ af sorten Borgherre, som har en tydelig mistelten i kronen. Græsset er klippet og prydes af bellis som Brandt værdsatte. I baggrunden den genkendelige strudsvinge bregne. I liggestolen er Ingrid Nyeland Brandt, som en slags fotomodel med bare arme, som er slynget om nakken. Brandt indrettede haver til menneskers brug og velbehag. Deraf opholdet, som alle kan tænke sig at nyde en varm sommerdag.

Sommerhytten blev brugt til ophold af fru, til havemøbler, liggestole og cykler samt haveredskaber.

Fra hytten var udsynet til de i cirkel præcist plantede 3 æbletræer, som tillod solflimmer og klippet græs med bellis. Sammen med det 2 frugttræer i forhaven tegnes en næsten hel cirkel af 5 træer i kontrast til de regelrette haverum.

I en imaginær akse fra vinduet i huset over terrasse, gang og kvaderstensrække er, som point de vue i bunden af næste haverum, placeret skulpturen 'Leda med svanen'.

Frodighed med slyngplanter overalt omgivet af grønne hække.

Ingrid Nyeland Brandt under æbletræet

Grøftehaven

Terrænforskellen mellem opholdshaven og grøftehaven optages af en kampestenmur, let hævet over opholdshavens rum. På denne top blev plantet strudsvingebregne, som adskillende element samt en stedsegrøn gravstedsplante (*Chamaecyparis optusa nana*), som skjuler den ene bænkeplads.

Grøftehaven er det ypperste af haverummene og her er den naturlige danske grøft bragt ind i egen have. At grave en grav var en naturlig ting på kirkegården på en tid, hvor gravningen blev udført med hånden og af flere arbejdere over et par dage. Siderne blev afstivet, så

de ikke styrtede sammen. Det var derfor en let sag at udgrave landskabselementet en grøft med sider med skråninger på 1:2 i hældning af hensyn til skridtsikkerheden. Jordbundsforholdene på de beplantede sider er forskellige i toppen og i bunden af skråningen, nær og under vandspejlet.

Inden anlægget af de skrånende sider er gravet en grav på 1,3 m's dybde og 3 m i bredden. Længden på graven var 6 m og i bunden er støbt en ca. 10 cm betonkappe til at holde på vandet i karret.

Inden muldjorden er kommet i anlægget, er etableret 2 kanter i mursten, gennemtrængeligt for vand, men for at adskille jorden fra vandet i kanalen.

I 1915 er anlægget etableret og der er kommet vand i kanalen. Siderne ses beklædt med urtemåtter og enkelte *Bergenia cordifolia* er plantet på skråningen. Enkelte store kampesten er langt halvt i vand eller muld som naturlige sten i anlægget.

Siden er plantet mange forskellige planter, idet Brandt brugte hele haven til forsøg med planter. Vilde planter må være plantet fra begyndelsen. Fugtighedselskende planter i vandkanten som engkabbeleje, skeblad, pindsvineknop og brudelys og mange andre. På skråningerne alle mulige blomstrende stauder og endog en bambus. Hans venskab med Aksel Olsen, Kolding er synligt.

Rundt om grøften er lagt brugte fortovsfliser, som naturlig forlængelse af akse som forløb gennem opholdshaven og til en plads formet til skulpturen 'Leda med svanen'. Fortovsflisen på 60 x 80 cm forekommer lidt voldsom i størrelse, men det var formodentlig, hvad der lå til overs på materialpladsen fra fortovsrenoveringer.

Legendarisk er fortællingen om professor Jørn Palle Schmidt, der arbejdede for Aksel Andersen i Brandts villa i 1950'erne, studerede Andersens plan og fandt, at fliserne i grøftehaven var tegnet kvadratiske og måske i størrelsen 50x50 cm (menneskelig flisestørrelse til en privat have). Schmidt forelagde Andersen antydningen om, at fliserne i grøftehaven rent faktisk var fortovsfliser, hvortil Andersen replicerede: "Na-hej, det kunne Brandt aldrig finde på!". Fortovsfliserne ligger der endnu.

Aksel Andersens tegnekunst

Aksel Andersens optegning af haven i 1930 viser, at haven næppe nogensinde er planlagt tegnet og derefter udført, men alene tænkt og udført af forhåndenværende materialer efter Brandts anvisninger.

Grøftehaven

Han må have været bevidst om dimensioner af rummene og udstyret.

Som mange andre har Aksel Andersen været ansat på Brandts tegnestue i fritiden fra arbejdet på stadsgartnerens kontor hos stadsgartner Jørgen Bergmann i København. Aksel Andersen blev efter Brandts død ansat i Gentofte Kommune, som stadsgartner efter Brandt.

Tegningen var forsynet med et tværsnit, hvoraf fremgik, at grøftehaven var forsænket i forhold til opholdshaven og at terrænspringet blev optaget af en kampestensmur, som aftegnet i fagbøger om anlægsteknik.

En senere opmåling i vor tid viste en del unøjagtigheder i Andersens opmåling, men det var en smuk tegning. Det hører til den kunstneriske frihed at fortegne unøjagtigheder.

Bord og bænkesteder er anført flere steder, men er foranderlige efter hvilke møbler, der var til rådighed. Træmaterialet angav en vis omskiftelighed, ligesom liggestolene har begrænset holdbarhed. Brandt anså selv synet af en bæk for en kvalitet; en mulighed for menneskelig rekreation. Haven var indrettet til mennesker, ikke for havekunstens skyld.

Således er både Brandt og hans hustru Gerda fotograferet på bænke, ligesom søster Ingrid er fotograferet i liggestol og i grøften som ny-anlagt. Brandt stod for fotograferingen.

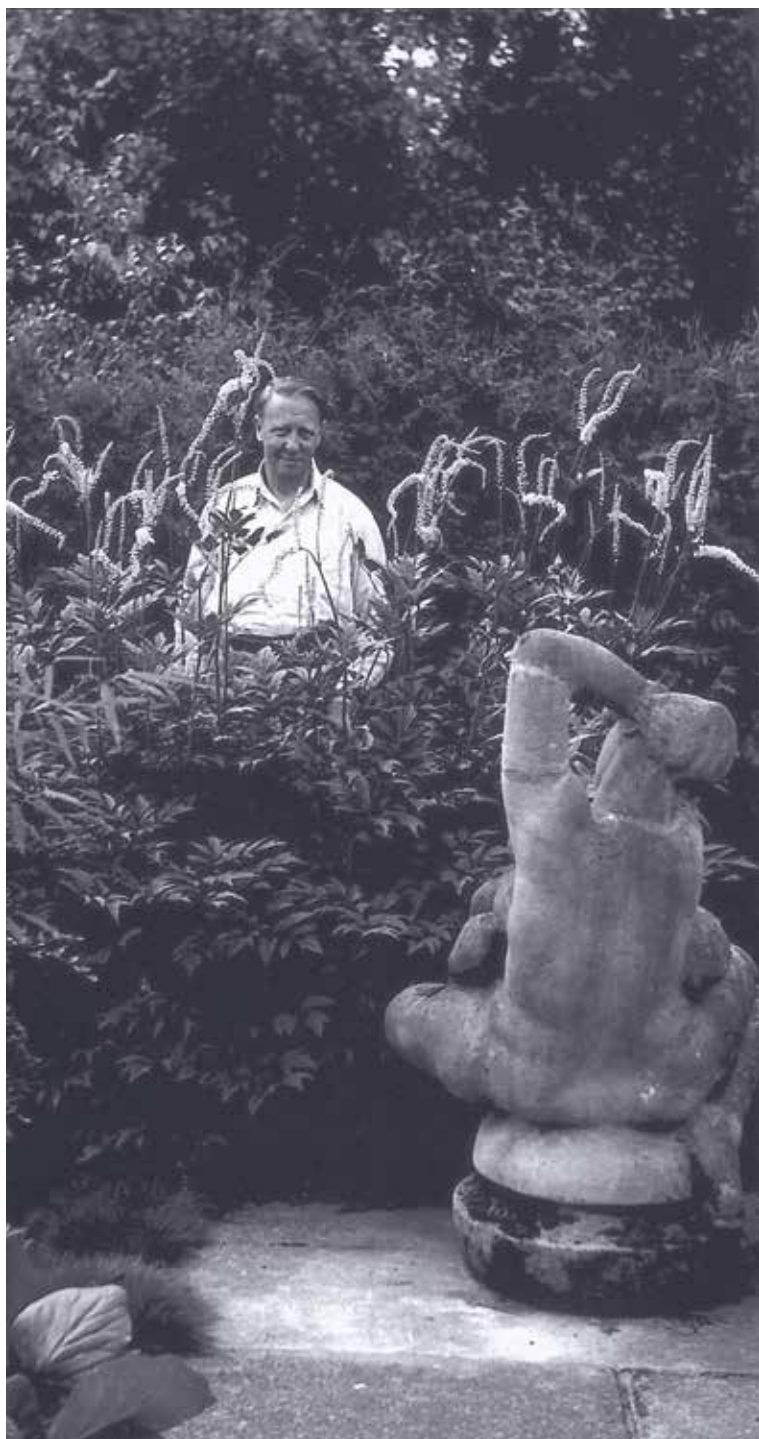
Beplantningen af grøftehaven i øvrigt er præget af Brandts eksperimenter med planter, men der er også anvendt planter, der normalt blev brugt til gravsteder, og som sikkert har være tilovers i planteindslaget. Blandt andre Rhododendron lutea, Acer palmatum og Chamaecyparis obtusa nana.

Leda med svanen

Skulpturen i Brandts Have er et kendt mesterværk af billedhuggeren Kai Nielsen og står nu i haven som original. Dens historie er lang og sagnomspundet, men den korte version med Brandt er denne:

Med udgangspunkt i antikken, er skulpturen en bestillingsopgave til Statens Museum for Kunst, bestilt af bryggeren Carl Jacobsen, som forstod sig på kunst. Den hugges i atelieret i en bolig bygget til Kai Nielsen af arkitekt, professor Ivar Bentzen. Den ligger overfor Brandts Have på Ørnekulsvej og Brandt har formodentlig tegnet haven til

Brandt med sølvlys og Leda med svanen

Kai Nielsen selvom bygningsarkitekten ikke har ladet den indgå i den rødraderede originaltegning af det nu fredede hus.

Det tager formodentlig et par måneder at færdiggøre huggearbejdet i grå kalksandsten, men under transporten til bestemmelsesstedet falder den af ladet og beskadiges alvorligt på hoved og arme. Kai Nielsen erklærer derfor skulpturen værdiløs og finder den ikke egnet til at repræsentere hans kunst. Stumperne mørtles dog sammen for at være model for en ny skulptur, som nu står på bestemmelsesmuseet.

Brandt har efter aftale med Kai Nielsen, (godtgørelse for have-tegningen) via en stenhugger, som arbejdede på Ordrup Kirkegård, transporteret skulpturen ned i Brandts private have, og placeret den præcist, som den rundskulptur den er, for enden af en imaginære akse og som point de vue i grøftehaven.

Årsagen til at den anbringes med ryggen til beskueren kendes ikke, men motivet til skulpturen var stærkt omdiskuteret i 1920, hvor den er fotograferet med Brandt stående mellem thujahækken og sølvlys med den skruede blomsterstand. Måske kan skulpturens retning være ændret af øvrige brugere af Brandts Have.

Først i 1953 bliver skulpturen betalt af kommunen, idet Aksel Andersen må forhandle med Kai Niensens efterkommere om endelig afregning. Den er i dag erhvervet af Gentofte Kommune.

Skovhaven

Adgangen fra Grøftehaven til Skovhaven sker gennem en jernbue med slyngplanter og dette haverum er afgrænset af omgivende hækplantninger. I Skovhaven findes skovtræer som bøg, birk, taks, hassel og benved. En spadseretur rundt i haven kan afslutte en aftentur inden sengetid. I foråret er skovbunden rig på forskellige anemonearter, ramsløg og bl.a. skælrod. Senere på året findes stauder som bispehue, ørnebregner, Kong Salomons Segl, vedben, Cyclamenarter og Voksliljen *Lilium hansonii*. En frodig skovbund.

Et epitafium var anbragt i Skovhaven, parallelt med baghækken i en lille niche. Træskærerarbejdet vides at stamme fra en træskærer på Christiansø og bragt til Bornholm, hvor det endte på gavlen af Østerlars Kirke formodentlig efter at have stået på et gravsted for en familie. Derefter har Brandt bragt det til Ørnekulssvej, hvor det blev opstillet i haven og til sidst i Skovhaven. En senere stadsgartner har efterfølgende bragt epitafiet i sikkerhed og det oprindelige epitafium står nu i Gentofte Kirkes Kapel.

Filosofgangen

Den smalle gang der dannes af en dobbelthæk i hele havens længde kaldes Filosofgangen. Formodentligt et navn, den har fået, da fortællerne ellers ikke vidste, hvorfor der var en dobbelthæk. Der opstår altid spørgsmål, når man kigger ned ad Filosofgangen. Hvorfor? Måske kan filosofien give svar, idet en engelsk filosof i overgangen mellem 1500 og 1600-tallet skrev en essay om haver og nævner, at allerede dengang bør en rigtig have også indeholde en dobbelthæk. Måske Brandt brugte den som en praktisk smutvej til kirkegården.

Gartnerne på Ordrup Kirkegård

Ordrup kirkegårds gartnere har haft stor indflydelse på haven pasning og udseende, men har også i uvidenhed forårsaget ubevidst fejlpositioner, men hvad gør man, når mester ikke længere kan beskrive arbejdets rette udførelse og havens fysiske indretning.

Brandt 60 år

I anledning af Kommune-gartner G. N. Brandts 60-års fødselsdag den 17. marts 1938, har arkitekt Frits Schlegel beskrevet Brandt og havekunsten. "Der er en god Grund til for danske Arkitekter at benytte Lejligheden til at sige Gartner Brandt Tak for den betydningsfulde Indsats, han har ydet indenfor alle Grene af Havekunsten.

Han er en af de første herhjemme, der har forstået Værdien

og Betydningen af Samspillet mellem Arkitekturen og den levende Natur. Gennem sine egne Havearbejder i Skrift og i Tale har han kæmpet for en sund og menneskelig Havekunst.

I sine Bøger, Artikler og i sine Foredrag har han søgt at vække Arkitekternes Interesse for naturlig Forbindelse mellem Hus og Have, for Havens Intimitet.

Gennem sin store og mangesidige Virksomhed findes der vel næppe den Del af Naturen, Gartner Brandt ikke har været i Berøring med. Altid har han forstået at finde det Midtpunkt, hvor det naturlige kom bedst til sin Ret, og han har derigennem vist os, hvor meget et rigtigt gartnerisk, æstetisk Arbejde kan komme til at betyde i et moderne Samfund. Viddet, Poesien og Filosofien er sikre Følgesvende i den "Brandske Havekunst".

Således arbejder Brandt med sine store og små Haver, sine Parker, Veje og Naturgebeter afpasset menneskelige Liv.

Foruden en Lykønskning til Fødselsdagen skal lyde et Ønske om, at Gartner Brandt endnu i mange År må få Tid til at varetage sit Lektorat på Kunstakademiet og der lære de Unge Arkitekter Betydningen af Samspillet mellem Kulturen og Naturen, det vil være til uvurderlig Gavn for dansk Arkitektur."

Frits Schlegel" 1896-1965

Litteratur og kilder

Foto fra Brandts Arkiv, Lokalarkivet på Hovedbiblioteket i Hellerup.
Lulu Salto Stephensen: *Garden Design in Denmark*
Malene Hauxner: *Med himlen som loft*
Æresmedlem BHV Stig L. Andersson: *Empowerment of Aesthetics*
Kirsten Kidde: *"Ungdomserindringer fra Brandts Have i Aksel Andersens tid"*
Annemarie Lund: *Guide til Dansk Havekunst*
Morten Falmer-Nielsen: *Kirkegårdene i Gentofte*

Personer der har bidraget med opmåling, tegninger, fortællinger og faglige indspark: Erik Termansen, Mogens Ellekvist, Per Stahlschmidt og Ruth Philip m.fl.

CV for GNB oplyses ved henvendelse til:
Foreningen Brandts Haves Venner, stiftet 2006, idet haven led af opmærksomhedsmangel. Ved landskabsarkitekt Hans Ove Pedersen, brandt@havensvenner.dk 41292793